

УДК 336.02

Христина Лугова,

студентка магістратури

Інституту післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

У статті визначені цілі вдосконалення системи адміністрування податків в Україні; виділені моделі взаємовідносин держави та платників податків відповідно до світової практики; запропоновані заходи та шляхи вдосконалення системи адміністрування податків, зокрема усунення проявів корупції.

Ключові слова: податки, платники податків, шляхи вдосконалення системи адміністрування податків, модель домінування платника, запобігання проявам корупції.

Постановка проблеми. Сьогодні пріоритетним напрямом модернізації фіскальної служби в Україні є вдосконалення системи адміністрування податків. Основними цілями такого вдосконалення є такі:

- створення більш ефективних механізмів адміністрування податків;
- недопущення проявів корупції в податкових відносинах;
- сприяння підвищенню добровільності сплати податків;
- формування партнерських взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків;
- створення справедливих умов оподаткування для всіх платників податків;
- забезпечення мобілізації фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів у достатньому обсязі.

Удосконалення системи адміністрування податків має бути спрямоване на підвищення рівня податкової етики та податкової культури громадян, а для цього слід змінити ставлення громадян до свого конституційного обов'язку сплати платежів податкового характеру. У цьому аспекті доцільно врахувати досвід країн – членів ЄС.

Проблеми, пов'язані з податковою реформою, постійно перебувають у полі зору відомих вітчизняних учених, таких, як О. Василик, Л. Демиденко, Т. Єфименко, В. Ілляшенко, П. Мельник, Ю. Каспрук, Ю. Касперович, Р. Паславська, В. Попова й ін. Їхні дослідження окреслюють важливість ефективного функціонування податкової системи України. Проте сучасні вимоги часу висувають потребу в нових дослідженнях податкової системи, які дозволять окреслити шляхи вдосконалення адміністрування податків в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Мета статті. Головною метою статті є аналіз сучасного стану податкової системи держави та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністрування податків в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу. Наразі пересічний громадянин України – платник податків не бажає добровільно виконувати свої податкові зобов'язання. Причиною цього є відсутність чітко вираженої залежності між сплаченими податками та зворотним потоком державних послуг, що їх отримують платники.

У світовій практиці виділяють три моделі взаємовідносин держави та платників податків [1].

1. Домінування держави у взаємовідносинах «держава – платники податків». У цих взаємовідносинах платники здебільшого наділені обов'язками, а держава – правами. Платники податків у такій моделі розглядаються як постачальники фінансових ресурсів. Оскільки їхні права обмежені, то вони не зацікавлені в добровільному виконанні своїх податкових зобов'язань, тому рівень ухилення від оподаткування є високим. Держава зі свого боку збільшує адміністративний тиск, застосовуючи дедалі жорсткіші засоби контролю. У результаті збільшується державний контрольний апарат і зростає рівень тіньової економіки.

Така модель притаманна авторитарним державам і, безумовно, не може застосовуватись у демократичних країнах.

2. Домінування платника у взаємовідносинах «держава – платники податків». Така модель притаманна слабким державам із низько-ефективним державним апаратом. Унаслідок

безконтрольних дій платників рівень ухилення від оподаткування, як і в попередній моделі, зростає. Таким чином, зменшується обсяг податкових надходжень до державного бюджету й викривляються умови конкурентного середовища, оскільки платники податків, що ухиляються від оподаткування, отримують додаткові фінансові ресурси для подальшого їх інвестування у свій бізнес.

Модель домінування платника не може бути ефективною, оскільки рано чи пізно її наслідком стане криза державних фінансів і посилення державного контролю аж до домінування держави над платниками.

3. Модель взаємних зобов'язань. Цю модель обирають демократичні країни та країни з перехідною економікою. Усі суб'єкти податкових відносин є рівноправними, а діяльність кожного з них є підконтрольною та підзвітною. І держава в особі фіскальних органів, і платники зобов'язані дотримуватися податкового законодавства та наділені однаковими гарантіями щодо дотримання й захисту своїх законних прав. Платник розглядається вже не як об'єкт контролю, а як рівний партнер, який сплачує платежі податкового характеру за отримання належних послуг і гарантій із боку держави [2].

Отже, удосконалення системи адміністрування податків має розпочинатися з налагодження партнерських взаємовідносин між платниками та податковими органами, що базується на якісно новому розумінні місця людини в державі й у податковому адмініструванні, на повазі до її прав та інтересів. У такому разі сплата громадянами платежів податкового характеру буде добровільною, а не примусовою.

Зважаючись на податкове правопорушення, суб'єкт господарювання порівнює вигоди, які він одержує від приховування реального рівня одержуваних доходів, і ризики, пов'язані з викриттям такого приховування. Отже, необхідно підвищити відповідальність за податкові правопорушення.

Відмітимо, що за умов високого рівня корупції в країні в результаті зменшення податкового навантаження й посилення штрафних санкцій за порушення податкового законодавства позитивні зміни в поведінці суб'єкта господарювання в процесі адміністрування податків не спостерігатимуться. Тому зменшення рівня корупції в країні – один із першочергових заходів на шляху до вдосконалення системи адміністрування податків [3, с. 97].

Пропонуємо такі заходи запобігання проявам корупції:

- зведення до мінімуму безпосереднього спілкування платників податків із посадовими особами фіскальних органів за раху-

нок більш активного використання новітніх комп'ютерних технологій у процесі адміністрування податків;

- облаштування приміщень прозорими стінками для посадових осіб, які працюють із відвідувачами;

- посилення кримінальної відповідальності за корупційні діяння як для працівників ДФСУ, так і для платників податків;

- проведення спеціальних занять, які спрямовані на формування морально-етичних установок щодо неприпустимості здійснення корупційних правопорушень (конференції, круглі столи, семінари) [4, с. 16].

Після прийняття Податкового кодексу України загальний рівень податкового навантаження в Україні суттєво не знизився, хоча цей законодавчий акт і передбачає зниження ставок основних бюджетоутворюючих податків (податку на прибуток підприємств – із 25% до 16%, ПДВ – із 20% до 17%).

Зниження ставок є привабливим для суб'єктів господарювання, окрім того, це має сприяти зниженню рівня тіньової економіки, стимулювати розвиток і ділову активність підприємницьких структур, що є основою фінансового потенціалу країни. Однак, з іншого боку, ураховуючи той факт, що податкові надходження забезпечують понад 80% доходів зведеного бюджету України, виникає питання щодо компенсації втрат бюджету від такого зниження ставок.

Ураховуючи передовий досвід країн – членів ЄС, тобто застосування диференційованих ставок податку залежно від соціальної ваги товарів і послуг, можна запропонувати чотири ставки оподаткування:

- 0%, за якою й надалі оподатковуватимуться експортні операції;

- знижена ставка – для оподаткування операцій із купівлі-продажу товарів першої необхідності (сільськогосподарської продукції, хлібобулочних виробів та інших продуктів харчування);

- підвищена ставка – для оподаткування операцій із купівлі-продажу предметів розкоші (ювелірних виробів, елітних транспортних засобів, хутряних і шкіряних виробів, новинок техніки тощо);

- основна ставка (на рівні 20%) – для оподаткування всіх інших операцій із купівлі-продажу товарів і послуг.

Вважаємо, що застосування таких диференційованих ставок оподаткування сприятиме збалансованості надходжень до бюджету від адміністрування ПДВ і відповідатиме принципу соціальної спрямованості податкового законодавства.

Також раціональним було б запровадження прогресивної системи оподаткування

доходів громадян (базова ставка ПДФО – 15% і 17% – ставка, за якою оподатковуються доходи, що перевищують десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня звітного податкового року), оскільки за вищою ставкою оподатковуються доходи заможних верств населення.

Що стосується умови надання та розміру податкової соціальної пільги, слід підвищити межу доходу, до якої платник податку має право застосовувати цю пільгу, зокрема, за рахунок підвищення розміру прожиткового мінімуму шляхом адекватного визначення вартості споживчого кошика для задоволення основних потреб людини.

Під час справляння ПДФО необхідно враховувати досвід країн ЄС, у яких оподаткуванню підлягає спільний дохід сім'ї з урахуванням кількості утриманців. Наприклад, у Франції платникам податку присвоюють такі коефіцієнти:

- 1 – самотнім особам без дітей;
- 2 – одруженим особам без дітей;
- коефіцієнт 3 – подружжю з однією дитиною;
- коефіцієнт 3,5 – подружжю з двома дітьми;
- коефіцієнт 4 – подружжю з трьома дітьми.

Тоді податок на доходи фізичних осіб визначають за таким алгоритмом:

- 1) загальну суму сімейного доходу ділять на відповідний коефіцієнт;
- 2) обчислюють податок за ставкою, передбаченою для цього рівня доходів;
- 3) одержану суму множать на той самий коефіцієнт, що й у пункті 1.

У Великій Британії та Німеччині платники податку мають право обирати, оподатковувати доходи подружжя спільно чи відокремлено.

Удосконалення системи адміністрування податків повинне й надалі здійснюватися в напрямі вдосконалення процедур обліку платників податків і податкових платежів.

Дуже часто на практиці трапляються випадки реєстрації фірм, що мають ознаки фіктивності. На діяльності таких фірм будується більшість схем ухиляння від оподаткування та відмивання «брудних» грошей. Здебільшого такі фірми реєструються на осіб, паспорти яких були викрадені чи загублені. Такі фірми можуть укладати фіктивні угоди про придбання продукції, виконання робіт, оплату послуг тощо.

Для зменшення ймовірності реєстрації фіктивних фірм на основі чужих документів доцільно створити налагоджену систему оперативного обміну інформацією про втрачені документи між органами внутрішніх справ

і фіскальними органами та визначити обмежене коло осіб, які матимуть доступ до таких баз даних.

Слід спростити форми податкової звітності. У міжнародній практиці застосовуються максимально спрощені форми декларацій, у яких зазначаються лише ті показники, що мають значення для визначення суми податку, яку треба сплатити. В Україні ж форми податкової звітності містять максимальну кількість даних, які слугують основою для подальшого контролю з боку фіскальних органів.

Позитивним моментом є можливість подання звітності засобами електронного зв'язку, однак на практиці процедури подання електронної звітності поки що є недосконалими. Саме тому процеси автоматизації та комп'ютеризації, які застосовуються в адмініструванні податків, потребують удосконалення та посилення за рахунок запровадження новітніх технологій.

Крім того, удосконалення потребують процедури податкового контролю. Якщо в європейських країнах податковий контроль проводиться з метою здійснення попереджувальних заходів, то в Україні – із метою виявлення фактів несвоєчасності чи неповного виконання податкових зобов'язань. Тому необхідно посилити контрольні дії за діяльністю тих платників, щодо яких були встановлені факти порушення податкового законодавства, і звести до мінімуму випадки втручання фіскальних органів у підприємницьку діяльність законслухняних платників податків.

Висновки

Отже, удосконалення системи адміністрування податків має відбуватися в таких напрямках:

- налагодження партнерських взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків;
- зниження загального рівня податкового навантаження;
- посилення відповідальності як платників податків, так і податкових органів за недотримання податкового законодавства;
- боротьба з корупцією в країні;
- адміністрування ПДВ за диференційованими ставками;
- оподаткування ПДФО спільних доходів сім'ї;
- перегляд розмірів і умов надання податкових соціальних пільг у результаті підвищення розміру прожиткового мінімуму за рахунок збільшення вартості споживчого кошика для задоволення основних потреб людини;

- удосконалення облікової роботи фіскальних органів;
- посилення автоматизації процесу адміністрування податків;
- покращення якості обслуговування платників податків.

Таким чином, удосконалення системи адміністрування податків має базуватися на подальшому розвитку партнерських взаємовідносин між платниками та податковими органами, у результаті чого конституційний обов'язок громадян сплачувати платежі податкового характеру буде трансформований із примусового на добровільний.

В статье определены цели совершенствования системы администрирования налогов в Украине; выделены модели взаимоотношений государства и налогоплательщиков в соответствии с мировой практикой; предложены меры и пути совершенствования системы администрирования налогов, в частности устранение проявления коррупции.

Ключевые слова: налоги, налогоплательщики, пути совершенствования системы администрирования налогов, модель доминирования плательщика, предотвращение проявлений коррупции.

The article defines the goals of improving the system of tax administration in Ukraine; highlighted the model of relations between the state and taxpayers in accordance with international practice; proposed measures and ways to improve the system of tax administration, in particular the establishment of corruption.

Key words: taxes, taxpayers, ways to improve the system of tax administration, model of payer domination, prevention of corruption.

Список використаних джерел:

1. Гляшенко В. Удосконалення системи адміністрування податкових платежів до державного бюджету. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1953>.
2. Паславська Р. Основні напрями реформування вітчизняної системи адміністрування податків. Формування ринкової економіки в Україні: науковий збірник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 31. Ч. 2. С. 135–140.
3. Податкова система: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 416 с.
4. Попова В. Удосконалення структурно-організаційної моделі податкової політики в умовах євроінтеграції. Економіка. Фінанси. Право. 2016. Вип. 11. С. 15–18.